

PARTIZANII
O istorie a bravilor
Lucia Hossu-Longin

Volum coordonat de
Teodor Hossu-Longin și Andrei Ruse

Introducere	9
Context	11
O istorie a bravilor	13
Minciuni și mistificări	16
Despre forța și mecanismele Securității	20
Partea I: Luptătorii din obcinele Bucovinei	25
Jurnalul Mariei Cenușă	27
Gruparea lui Macoveiciuc	41
„Banda” Vatamaniuc-Motrescu	49
50 de ani de exil. Povestea lui Andrei Alexa	71
Partea a II-a: Luptătorii din Banat și Nordul Olteniei	75
Primii partizani ai Banatului:	
Grupurile lui Spiru Blănaru și ale colonelului Uță	77
Pedepsirea pentru sprijinirea bandiților	101
Patimile părintelui Nicolici și	
„trădarea” locotenent-colonelului Ștefan Popescu	113
Grupul Arnota	121
Partea a III-a: Luptătorii din Făgăraș	133
Floarea-de-colț a lui Toma Arnăuțoiu și a Mariei Plop	135
Elisabeta Rizea și Marina Chirca	144
Ion „Moșu” Gavrilă Ogoranu	153
Noaptea de 14 noiembrie 1950	161
Grupul Mogoș-Mazilu	170
Frații Andrei și Gheorghe Hașu	178
Gelu Novac, Gheorghe Șovăială și Ion Ilieiu	186
Misiunea Grecia	194
Partea a IV-a: Luptătorii din Vrancea și Dobrogea	207
Grupul Paragină	209
Grenada lui Gogu Puiu	219
Frații Fudulea	228
Lada lui Ion Pițigoi	238
Partea a V-a: Luptătorii din Apuseni și Maramureș	245
Grupul Capotă-Dejeu	247
Grupul maiorului Nicolae Dabija	266
Grupul fraților Șuşman	285
Grupul Pop-Oniga	291

LBRIS

We know
books

Partea I

Luptătorii din
obcinele Bucovinei

Primăvara și vara anului 1944 au fost poate cele mai dramatice momente din istoria modernă a României. Poporul român plătea pentru grava eroare pe care o comisese guvernul său intrând în război de partea lui Hitler. Din septembrie 1943, când România este decisă să caute o cale pentru a ieși din război și pentru a se alătura aliaților și până la 12 septembrie 1944, când a semnat armistițiul cu Rusia, nimic nu întrevedea condițiile capitulării dezastruoase de mai târziu. Winston Churchill declara că, în cazul în care statele satelite ademenite în conflict prin constrângere vor ajuta la scurtarea războiului și vor întoarce armele împotriva lui Hitler, vor fi lăsate să-și croiască propria soartă și să se întoarcă acasă în marea familie democratică. În martie 1944, trupele rusești trec Nistrul și Armata Roșie ocupă Nordul Bucovinei, pe o suprafață de 100 km, până la Carpați. Bucovina a fost prima provincie din România Mare care a cunoscut ororile ocupației sovietice. Aici s-au format primele grupuri voluntare de partizani, ca un răspuns la abuzurile săvârșite de ocupanți: evacuări și incendieri de sate, crime, furturi. Sate întregi iau calea pribegiei.

Pățimirile unei familii de bucovineni au fost așternute într-un jurnal. Al Mariei Cenușă, din Putna, o femeie de o inteligență ieșită din comun, o vitează, care și-a urmat bărbatul în munți, în închisoare, în anchete și al cărei unic fiu s-a născut într-o celulă de temniță. Maria a fost condamnată la 15 ani, ca soție a fugarului Constantin Cenușă, pentru nedenumțarea soțului și pentru sprijinirea luptei din munți. A stat în detenție între anii 1952-1963 și a trecut prin cele mai grele închisori: Iași, Mislea, Văcărești, Miercurea Ciuc, Arad, Oradea. În toți acești ani, grupurile de partizani sunt lichidate rând pe rând cu sălbăticie.

La închisoarea din Miercurea Ciuc, Maria consemnează cruzimea tratamentelor. O singură porție de 250 de grame de mămligă goală pe zi și dimineața alte 200 de grame de terci subțire. Maria plângea mereu de foame. Iese la raport și îi cere comandantului să-i dea firimiturile care-i rămân de la tăiatul mămligii. Drept răspuns, comandantul îi pune cătușele mai sus de cot, cu un lanț care-i strângea bine mâinile. Într-o frântură de secundă, îi vâra cu violență un căluș în gură, de i-a scos toți dinții cu jumătate de gingie. Apoi a izolat-o paisprezece zile și a primit mâncare o dată la trei zile. Când, în sfârșit, i-au ridicat lanțul și cătușele, după două săptămâni, i le-au scos cu tot cu carnea de pe mâna dreaptă. A făcut o infecție la gură și la mână.

Maria și Constantin Cenușă

din jurnalul Mariei Cenușă:

Veneau rușii ca greul pământului. Era în 1944, toți s-au ținut de noi. Am făcut colibe în creierii munților, dar într-o zi vine un pădurar, bun prieten cu soțul, și-i spune: „Cată și te-ascunde în gaură de șarpe, ferească Dumnezeu cum te caută rușii”. Zice soțul: „Dar ce au cu mine? Am fost în Rusia, însă n-am făcut niciun rău. Mi-am dat seama că și ei sunt oameni și luptă pentru țară din ordin. N-am furat nimic, nu mi-am bătut joc de nimeni, doar am fost și eu tot din ordin trimis în Rusia. Așa este războiul.”

Trecem în altă creastă. Ajungem între niște stânci grozav de mari, ne așezăm, fac un pic de foc, frigem niște fleici de cerb, le mâncăm goale și nu mai facem niciun pic de foc, nu ne culcăm de frică să nu ne găsească rușii. După opt zile, mă duc la ceilalți și îi întreb ce se mai aude nou și îmi spun toți că partea noastră de sat a ars toată, au dat rușii foc. Vai de mine, mi-au ars casa cu toate mândrețele într-însa. (...)

Într-o zi, mă duce și mă întreabă: „Tu ești bogată?” Zic: „Da, sunt bogată în sărăcie”. Zice: „De ce ai lăsat soțul să lupte împotriva noastră?” Zic: „Domnule, la mine nu cântă găina, cântă cucoșul”. „Dar tu știi ce a făcut el?” Zic: „Nu știu”. Zice: „Aici îți vor rămâne oasele. Dacă-l spunea, erai acasă între copiii tăi. Dar așa, ai să putrezești în celulă. Însă noi suntem mult prea buni”. Și am spus dumnealor: „Eu, când m-am cununat cu acest om, nu mi-a pus nimeni ochelari de pânză, să nu văd. Cât l-am văzut cu ochii, fără ochelari, mi-a fost tare drag și nu mi-a pus nimeni nici lanțuri, nici cătușe pe mâini să mă duc forțat la cununie. Așa că n-am putut să-l trădez. Aista-i adevărul.”

Oamenii se rugau de Constantin Cenușă, care cunoștea bine rosturile în pădure, să-i ajute. Constantin i-a sfătuit să ia din fabrica din comună două vagoane, să le împingă la deal, să pună toți copiii, femeile, gravidele, bolnavii, nou-născutele și proviziile. Maria a încărcat doi saci de făină de păpușoi, o oală mare de cârnați în

untură, sare, căldarea de mămăligă, cofa de apă și așternuturi. În casă au rămas toate. Ea avea 300.000 de lei strânși să-și facă o casă nouă, pe care i-a luat împreună cu un ștergar plin de bijuterii. Au rămas scorțurile mândre și frumoase, perne și plăpumi și cojoace noi, sumane, tulpane de lână, catrințe și bundițe naționale, lămpi de porțelan, blide multe.

Oamenii au împins vagoanele până la capătul liniei și de acolo și-au făcut colibe în creierii munților. Dar nici aici, Maria și Constantin nu au avut pace. Rușii îl căutau pe Constantin pentru că luptase din ordin în țara lor. Au fugit atunci pe altă coastă de munte. Fără apă, fără foc. Toată omenirea aștepta să plece rușii și să se întoarcă la casele lor. Dar care case? Tot satul fusese incendiat și inclusiv casa Mariei a ars cu toate *mândrețele* în ea. Constantin se uita de pe stânci cu binoclul în sat drept atunci când ardea gospodăria lor, când se topea totul.

Adresându-se la 23 august 1944 pe calea undelor întregii națiuni, regele Mihai spunea: *Primiți-i pe soldații armatei sovietice cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența țării și neamestecele în treburile noastre interne.* Toate regimentele de pe front au primit ordin de încetare a luptelor și de retragere din fața ofensivei rusești. Trupele române eliberează întreaga țară fără niciun ajutor sovietic.

Trei luni cât a durat guvernarea mea, decembrie 1944 - martie 1945, va dezvălui generalul Nicolae Rădescu, trupele sovietice s-au dat continuu la jafuri, la asasinat și la arestări. Niciun membru sovietic al comisiei aliate de control, nici reprezentanții diplomatici sovietici n-au luat în considerare numeroasele mele plângeri. În loc să se ia măsuri pentru a pune capăt terorii exercitate de trupele rusești, aceleași autorități sovietice pretindeau ca Ministerul de Interne să ordone executarea oricărui român care ar încerca să se apere în cazul că ar fi atacat de soldații ruși.

La împărțirea lumii, România fusese oferită ca pradă cuceritorilor. Acțiunile de luptă ale partizanilor bucovineni contra Armatei Roșii invadatoare au început în martie - aprilie 1944, sub coordonarea comandamentului militar româno-german. Se organizează unități mobile dotate cu tehnică de luptă care aveau misiuni de patrulare și de protecție. După 23 august 1944, foștii luptători încep să fie urmăriți de NKVD. Pentru a-și apăra viața și libertatea, sate întregi fug în munți. Se opun cu arma în mână la abuzurile colonizării forțate. Rezistența armată va beneficia de prezența țării.

30 ranilor veniți acasă de pe fronturile de Est și de Vest, de experiența militară a foștilor combatanți ofițeri deblocați, de grupul tot mai masiv al celor urmăriți de tribunalele poporului pentru atitudini antisovietice.

În toate organizațiile constituite în Bucovina, de la Batalionul fix la Școala de partizani de la Sadova, la unitățile mobile ale lui Macoveiciuc, Cenușă și Vatamaniuc, la Sumanele Negre, Gărzile lui Decebal, organizația de elevi și studenți din Rădăuți; în toate acestea se detașează un corp de luptători format din militari și din civili, care își caută legături cu partizanii din Maramureș, Făgăraș, Sibiu, Caraș și Mehedinți și are în vedere un plan de acțiune de lungă durată. Liderii acestor organizații aparțin în marea majoritate Partidului Național Țărănesc și Partidului Național Liberal. În toamna anului 1944, organele Jandarmeriei vorbesc de o mișcare națională de rezistență distribuită pe întreg teritoriul național, cu zone de acțiuni și personalități de prim rang. Se pronunță numele generalului Aurel Aldea, al lui Ilie Lazăr, al personalităților din gărzile Iuliu Maniu, al lui Mihai Fărcășanu, al lui Vintilă I. Brătianu.

Alexandru Zub

Alexandru Zub (acad. istoric):

Primul lucru care poate fi evocat este caracterul spontan al acestor inițiative de rezistență, care veneau, deopotrivă din sânul armatei și din rândurile populației. E vorba de tineri mai ales, de elevi de școală, de studenți, care au reacționat atunci împotriva invaziei sovietice înainte ca o soluție să se schițeze pe plan politic. Acest prim aspect prefigurează ce urma să se întâmple după aceea, într-un fel mai coerent și mai articulat în restul teritoriului. Bucovina are ceva particular, Bucovina trăise o ruptură dramatică, în 1940 și după aceea. Deci, ea stă sub semnul acestei sfâșieri, care a pus-o în alertă în momentul în care trupele sovietice se aruncau asupra trupului României.

Pe de altă parte însă e de observat că această parte din teritoriul nostru rămânea oarecum în afara observației directe a trupelor sovietice, fiindcă rușii erau preocupați să ajungă cât mai repede în capitala țării și să-și rezolve problemele într-un cadru mai larg din punct de vedere strategic, militar. Așa s-au putut încheia niște puncte de rezistență, dar lucrurile sunt departe de a fi cunoscute astăzi din punct de vedere istoric, dat fiind faptul că nu s-au înregistrat mărturiile directe și nu s-au făcut încă explorări de arhivă destul de consistente pentru a avea o imagine de ansamblu.

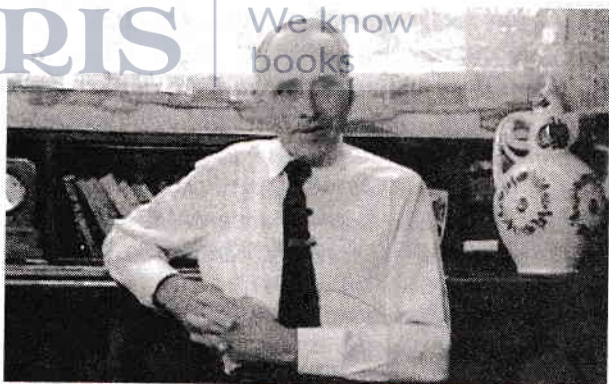
din jurnalul Mariei Cenușă:

Eu sunt gravidă în luna a patra și nu mai pot rezista la fugă. Mă duc la sora mea, în sat, dimineața. La ora 10 sunt arestată. Mă duc la Rădăuți. Acolo-i venită echipa fulger. Mă iau la întrebări: „Unde e soțul?” Dar eu foarte hotărâtă: „Dacă mor și tot nu-l spun”. Zic: „Nu știu”. Încep și mă bat de mă usucă și eu tot așa, că nu știu.

După ce au văzut că după atâta bătaie tot zic că nu știu, m-au băgat într-o cameră cu bărbați. Erau douăzeci de bărbați și eu singura femeie între dâșii. Toată ziua mă țineau sub pază într-un veceu, iar noaptea între bărbați, în picioare, unde nimeni nu se culca. Veneau și mă scoteau la anchetă și de trei-patru ori pe noapte. Mă scoteau și-mi ziceau să spun unde-i soțul, iar eu tot nu știu, nu știu. Până la șapte luni m-au tot bătut. După șapte luni de sarcină nu m-au mai bătut, dar își băteau joc tare. Mă puneau să rag ca vaca, să latru ca câinele, să cânt ca cocoșul, să zbier ca oaia, să nechez ca calul, să orăcăi ca broasca... Dar n-au scos nimic din gura mea contra soțului, pe care l-am iubit așa de mult.

Primul grup lichidat este grupul lui Vladimir Macoveiciuc, învățător și locotenent în rezervă. Grupul lui avea douăzeci de luptători de elită. Printre ei se numără Vasile Motrescu, Gheorghe Motrescu, Vasile Juravle, Rusu Archip, Silvestru Macoveiciuc, fiul mai mare. În septembrie 1945, fiul cel mai mic al lui Macoveiciuc, Victor, de 17 ani, mama sa, Domnica, și o fată din casă, Marioara Gabor, de 16 ani, sunt arestați. În mașina militară sovietică care-i ducea la Câmpulung, Marioara este violată de ostașii ruși și moare câteva ore mai târziu. Victor și mama sa sunt anchetați cu o sălbăticie nemaîntâlnită.

În toamna anului 1946, la Voitinel, casa în care se adăpostea Macoveiciuc este înconjurată și i se dă foc. Împușcat în picioare, Vladimir se sinucide. Fiul cel mare, Silvestru, este prins abia în 1947 și condamnat la douăzeci și cinci de ani muncă silnică. Moare după eliberarea din temniță.

Gavril Vatamaniuc

Gavril Vatamaniuc, șeful grupului de luptători din Călimani (condamnat la moarte, pedeapsă comutată în muncă silnică pe viață):

Rușii au intrat în martie 1944 pe un aliniament Straja – Putna – Vicov – Voitinel – Hurjuieni – Voievodeasa – Sucevița, în continuare până la Gura Humorului. S-au stabilit pe acest aliniament, iar sus, pe Obcina Mare, erau trupele româno-germane. Pe această linie au stat șase luni. Distanța între fronturi era de 10-11, uneori și 12 kilometri. Ei nu au putut pătrunde în văgăunile respective pentru că erau pline de partizani. După ce au intrat rușii, la scurt timp, au dat ordin să se evacueze satele de pe linia lor spre spatele frontului lor. Cei șase-șapte mii de oameni au plecat în munți, cu familii cu tot. Asta odată cu ocuparea Bucovinei de către trupele sovietice: cu evacuarea, violurile, jafurile, tâlhăriile și cu incendierea comunelor. Toate aceste comune pe care le-am numit au fost arse până la temelie. Până și pomii fructiferi au fost tăiați.

Eu sunt al zecelea copil la părinți. Am fost zece copii, șapte feciori și trei fete. Toți au servit Țara Românească. Toți au trăit sănătoși. Ne-am născut în comuna Sucevița. Tatăl meu, Vasile, mama mea, Elisabeta. Țărani săraci și deosebit de cinstiți, respectați în comună. Niciunul din cei zece copii n-a făcut închisoare un ceas, nicio zi pentru vreo faptă. Numai deținuți politici au fost, după 23 august 1944. „Eliberatorii” ne-au adus aceste necazuri. Și nu doar familiei mele, ci întregii populații din Bucovina.

LHL: În general, o colibă în care s-au adăpostit românii era alcătuită din 15-20 de persoane. Unde s-au refugiat? În ce spații? În ce locuri?

Oamenii s-au refugiat pe o fâșie de teren între cele două fronturi, de vreo 40-50 kilometri lungime, și la vreo șase-șapte kilometri lățime. De la linia rusească până la colibele lor, prin văgăunele munților. Zona e deosebit de împădurită și foarte accidentată. Acolo s-au stabilit. Două, trei, patru familii într-o colibă. Și fiecare colibă avea un șef. Șeful colibei noastre era fratele meu, Ion.

După ce au văzut că rușii au dat foc satului și au făcut ceea ce au făcut, au scos și ei armele, că majoritatea erau braconieri, toți trăgători de elită. Au început și ei să-i împuște pe ruși. Îi surprindeau pe cei care aprovizionau frontul cu muniție, cu alimente și pe toți îi împușcau sau îi luau prizonieri. Și s-au înarmat cu armamentul de la ei.

LHL: Provizii, alimente își luaseră cu ei odată cu refugiul din sat?

Fiecare a luat după puterea lui. Dar s-au terminat. Și s-au dus atunci noaptea la casele lor să-și ia alimente din gropile pe care le făcuseră în pământ, unde mai aveau ascuns porumb, fructe uscate, fasole, ce se putea conserva. S-au dus să-și ia, dar rușii i-au văzut, pentru că aveau patrule în fața liniilor lor. Și au fost ciocniri serioase. Însă niciun partizan nu a căzut. Nici măcar răniți nu au fost! Erau oameni care știau terenul. Știau să umble noaptea prin pădure. Știau totul mai bine decât cel mai instruit ostaș.

Soția lui Ion era gravidă. La o lună după ce au ajuns în locul numit Ursoaia Mare, a născut. Văgăuna în care stăteau era ca un fel de căldare uriașă. În jurul acestei căldări erau obcini, creste de munți și nu puteau fi văzuți decât în cazul în care se urca cineva până sus. Ieșirea de acolo era accesibilă, doar că totul era împădurit, des. Numai urși, lupi și mistreți umblau pe acolo. Soția lui a născut acolo.

Acești oameni care s-au înarmat nu stăteau nepăsători în colibele lor. În fiecare dimineață, în zori, se duceau la pândă, în niște puncte de observație, să nu-i surprindă rușii. Luau cu ei și copii de 12-13 ani, pe care-i urcau în copaci. Copiii supravegheau în lungul potecii și îi anunțau pe adulții de jos. Odată, au anunțat că vin rușii. Au fugit la colibe, au dat alarma și au fugit la adăpost, că ei nu stăteau doar în colibe, aveau și o ascunzătoare la vreme de necaz. Și necazul a venit. Au apărut rușii... O divizie din Armata 40 sovietică, din Frontul 2 ucrainean. Adăpostul era ca un pârâu adânc și partizanii coborau cu scara acolo.

Ion și soția lui și-au luat și fetița atunci, care avea o lună. Au numit-o Ioana, a fost și botezată pentru că acolo unde au plecat, în munți, aveau

34 **L**ătmăie, agheasmă, tot ce le trebuia. Că așa făceau femeile creștine în acele vremuri, când era un surghiun, luau cu ele tot ce era sfânt în casă. După ce au coborât, au luat scara și rușii nu i-au observat. Din cauza frigului din pârâu însă, fetița a început să scâncească și atunci Ion și-a dat seama de pericol, fiindcă dacă-i găseau, rușii îi împușcau sau îi duceau în Siberia. A luat o pernă pe care a pus-o pe fața fetiței... Rușii s-au învârtit mult prin zonă. Au tras cu automatele lor prin desigurii, crezând că pe acolo sunt partizanii. Au scăpat. Dar când rușii au plecat într-un final și Ion a luat perna de pe fața copilei, nu mai era în viață. A ridicat perna și avea ochii albaștri, larg deschiși, la fel și gura. Avea un chip liniștit, de parcă ar fi vrut să spună: „Stați liniștiți că eu nu o să vă trădez”...

A fost jale în toată comunitatea din colibă. Cele douăzeci de persoane au jelit-o trei zile și trei nopți în cea mai mare liniște. Mama a suferit îngrozitor. I-au făcut un coșciug din scoarță de brad, tata a luat sicriul sub subțioara stângă și, însoțit de trei partizani, a trecut linia frontului și s-a dus cu fetița moartă la casa în care ar fi trebuit să se nască. Au înmormântat-o pe un tăpșan foarte frumos.

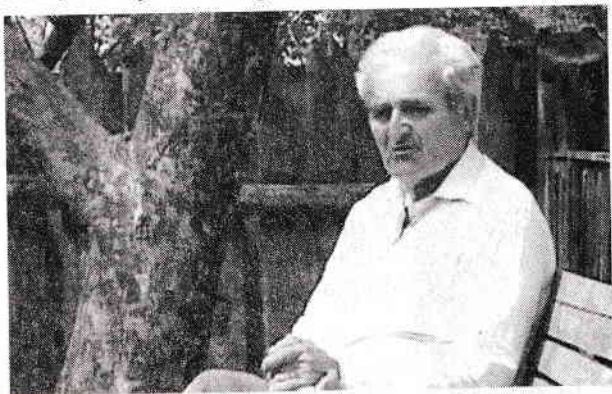
Ion, fratele lui Gavril Vatamaniuc, a fost prins de NKVD, torturat și împușcat în cap. Glonțul nu i-a pătruns însă în creier. Aruncat de ruși pe marginea șanțului, în Ungaria, scapă cu viață. Este arestat și condamnat de încă două ori, la opt și la șapte ani, pentru crima de favorizare a infractorului, infractorul fiind fratele său, Gavril Vatamaniuc, devenit șeful grupului de luptători din Călimani.

Dumitru Crăciun, pădurar, și Grigore Sandu, țăran înstărit, au acționat în Munții Dornei. Lor li s-au alăturat Constantin Candrea, Vasile Rusu, Ion Arnăutu, fost ofițer. În decembrie 1949, prin trădare sunt prinși în luptele de la Coșna și Găinești. Rețeaua informativă a Securității începuse să funcționeze din plin. Mor atunci uciși în lupte Ioan Apostelina, Constantin Todașcă, Aurel Grodiuc, Iacob Gălan.

Dumitru Crăciun

Trupurile lor sunt aduse din munți și aruncate pe marginea drumurilor ca un avertisment pentru cei ce cutezau să susțină rezistența din munți. Ion Arnăutu moare la penitenciarul din Râmnicu Sărat, în a 130-a zi de grevă a foamei.

Nicanor Chelsoi

Nicanor Chelsoi, fost șef de lot în grupul Dumitru Crăciun (condamnat împreună cu fratele său, Grigore Chelsoi, la 25 de ani muncă silnică):

Au avut sediul la Coșna, cu Gavril Olteanu, care era șeful Sumanelor Negre. Și când au fost prinși și aduși la București, Gavril Olteanu s-a sinucis. Nu știu unde erau atunci. Au zis că au fost condamnați.*

Bodnăraș, care era atunci mare erou comunist venit din Rusia, fiind din Câmpulung, i-a eliberat să facă propagandă pentru Blocul Partidului Democrat, că era înainte de alegeri. Iar ei, care făcuseră parte din Sumanele Negre, care erau mai mult național țărăniști, din gărzile lui Maniu, au făcut propagandă pentru PNT. După alegeri, au căutat să-i ridice din nou pentru a-și ispăși pedeapsa. Atunci s-au retras în munți.

O comună din Bucovina a purtat numele lui Emil Bodnăraș, alias Emil Botnariu, ucrainean, dezertor din armata română și refugiat în Rusia, apoi revenit în țară ca spion sovietic. Rearestat, scapă din nou și se întoarce odată cu Armata Roșie în 1944. A coordonat represiunea din Moldova, trimițând la moarte mii de partizani români. Alături de grupul lui Dumitru Crăciun au fost și 30 de ofițeri și subofițeri din centrul de Securitate Fălticeni, arestați sub acuza-

* În noaptea de 30 spre 31 august 1946, Gavril Olteanu s-a otrăvit cu stricnina pe care o avea asupra sa în arest. În documentele de arhivă se menționează că acțiunea Olteanu de organizare a așa-zisei rezistențe naționale a fost pusă la cale de Bodnăraș.